

Tudi pomorci med nami

V zadnjih oktobrskih dneh leta 1944 se je v Gorenji Tribuši, na ukaz poveljstva 9. korpusa, zbrala skupina borcev, ki so imeli to skupno lastnost, da so bili pred začetkom vojne vihre mornarji. In tako je bila ustanovljena slovenska mornarica, pa čeprav mornarji mornariškega odreda 9. korpusa do osvoboditve Trsta niso stopili na krov ladje. Kako sta doživljala to ustanovitev slovenske mornarice Stane Valenčič, eden od borcev tega mornariškega odreda in Milan Krajnc, ki je bil gojenec prve klase naše mornariške tehnične akademije v Divuljah pri Splitu.

Stane Valenčič po končani podoficirski šoli

Stane Valenčič je že pred vojno končal tehnično mašinsko podoficirsko šolo in bil leta 1939 vkrcan na minonossec Galeb. V Boki Kotorski je dočakal kapitulacijo stare Jugoslavije. Ta konec ni bil v Boki tako miren, kot marsikje na kopnem, saj so Italijani in Nemci Boko močno bombardirali, pa tudi pomorci jim niso ostali dolžni, saj so ladijski in obalni topovi sestrelili nekaj sovražnih letal. Potem je minonossec Galeb z desetkano posadko, domačini so po kapitulaciji odšli domov, odplul v Split in od tam se je Stane prebil do Ljubljane. Sledila so italijanska taborišča in nato odhod v partizane.

»Koncem oktobra so nas vse mornarje zbrali v mornariški odred, ki se je formiral pri 9. korpusu. Bilo je to v Gorenji Tribuši, spominjam se še, da smo bili pri kmetu, ki se mu je po domače reklo Mr-

cina. Komandant mornariške grupe pri 9. korpusu je bil Janez Tomšič, danes kontraadmiral v pokoju, politkomisar Dušan Švara-Dule, upokojeni general, načelnik štaba pa Slavko Kavšek, po vojni direktor piranske pomorske šole.

Decembra 1944 je naš odred, pod poveljstvom kapetana Ludvika Bradeška-Iztočka, odšel na gornji Kras z nalogo, da se približa tržaški obali ter pregleda položaj med Trstom in Trbižem. Zaradi nemške ofenzive te naloge nismo izpolnili, čeprav smo dobili mnogo dragocenih podatkov od obveščevalcev, kot sta bila Radko Pečovnik in Mario Segulin. Nato smo bili vključeni v sestav 30. divizije in se borili v zadnjih bojih, ki jih je vodil 9. korpus. Takrat je bil na čelu mornariške grupe major Baldo Saje, ki je v borbah padel in sem ga skupaj z adjutantom štaba grupe, Ivanom Bobnarjem pokopal. V teh borbah nas je od 128 pomorščakov ostalo 86, v Trst pa nas je prišlo le okrog 60.

2. maja smo zasedli obalo Trsta. Čeprav so bili na Opčinah in na Miramaru še boji, smo zasedli obalo in vse plovne objekte. Preprečili smo, skupaj s tržaškim odporniškim gibanjem, razstrelitev obale in objektov ter zasedli skladišča. V Trstu smo ostali do 12. junija.

Potem smo začeli »graditi« mornarico. Od vojne ni ostalo

praktično nič. V ladjedelnici je bil nedograjen rušilec Split, imeli smo en minolovec, nekaj minopolagačev, dve parni torpedovki, vrnila se je podmornica Nebojša, nekaj remorkerjev in seveda NB (naoružani brodovi) nove jugoslovanske mornarice.

Po drugi strani so manjkali tudi kadri. Začeli smo zato na eni strani z gradnjo lastne mornarice, torej ladij, prvi so bili na vrsti torpedni čolni, istočasno pa so začele z delom visokošolske ustanove: leta 1946 mornariško učilišče pomorcev navtičarjev v Dubrovniku, leto kasneje vojno pomorska akademija v Divuljah. In tako se je gradila mornarica in prerasla v moderno mornarico, kot jo imamo danes.

Milan Krajnc je bil dijak kočevske gimnazije, kjer je »dočakal« tudi začetek vojne. Potem pa v partizane, 14. divizija, Tomšičeva brigada. In nato, leta 1947, je bil poslan v Divulje, kjer je pričela s šolanjem prva klasa mornariško tehnične akademije.

»Padel sem med pomorce kot prepričan suhozemec. Pomagalo seveda ni nič, treba je bilo zgrabiti bika za roge. Pravi profesorjev nismo imeli, predavali so nam oficirji, šolani pred vojno, ki so bili med vojno v partizanskih vrstah. Seveda ni bilo niti govora o kakšnih učbenikih, predavatelji so jih sami pisali kar med predavanji. Tako je nastala prva literatura, osnova za nadaljnje delo pri učenju kadrov naše mornarice. Leta 1950 sem končal šolanje in bil nato referent divizion torpednih čolnov, ki so se takrat dograjevali v naših ladjedelnicah. Bili smo kot ribe na suhem, nikjer ni bilo nobene literature, za motorje je bila vsa dokumentacija v angleščini, saj so bili motorji ameriški, skratka začenjali smo iz nič. Potem so prihajali vedno novi kadri,

Skupina gojencev mornariške akademije leta 1949. Drugi z desne v prednji vrsti je Milan Krajnc.

z vedno obsežnejšim teoretičnim znanjem, mi smo si nabirali praktične izkušnje, drugo z drugim je dalo solidno osnovo za dobro delo.

In tako sva se srečala tudi s Stanetom. On je opravljal tehnično prevzemna dela torpednih čolnov in drugih objektov, kasneje še delal na šoli in nam »dobavljal« kadre. Oba sva bila 1970. upokojena kot podpolkovnika mornariško tehnične službe.

Seveda nisva izgubila stika z morjem in našo mornarico, kljub temu, da smo se raztepli po vseh straneh. Vsako leto se

srečamo stari morski tovariši. Kadar pride kdo od naših sotovarišev, ki še delajo na ladjah, v Ljubljano, se pogovorimo kako je sedaj na brazdah vojne mornarice. Skratka, še živimo z morjem in mornarico.

Tako smo Slovenci prvič v zgodovini dobili svojo mornarico. Mornarico, ki je odigrala pomembno vlogo v znani tržaški krizi leta 1953, ko je prvič zaplula v slovenske vode in ki danes uspešno opravlja nalogo čuvarja našega svobodnega morja.

Marko Pirjevec

Jubilej Mare Rupene

Dobil sem vtis, da je Maro Rupeno šestdesetletnica skoraj presenetila, ker sredi obilice dela nanjo ni utegnila misliti. To pa še ne pomeni, da ni bila vesela, ko so jo prijatelji in znanci s čestitkami opozorili na jubilej. Ni mogla prikriti zadrege ob voščilih, ki so se vrstila tiste dni okrog jubileja. Obstala je in se nekako sama zase vprašala, češ ali sem res vredna tolikšne pozornosti, ali nismo morda spregledali koga, ki bi zaslužil vsaj tolikšno pozornost, pa je ni bil deležen, bodisi zaradi naše malomarnosti ali »krivice« narave, da vsi ne dočakajo starosti.

Toda starost – kaj je to? Ta pojem sva obšla, kot da ga ne bi bilo. Le posredno ga je slavljena omenila v stavku: bolj ko si star – težje narediš vse, kar bi rad.

– Če se sam ne vključuješ v ta krog, ki se tako naglo vrti, potem sebe samega odriš.

Nisva ubrala retrospektive v njeno pestro življenje, v katerem se je kakšnih petnajstkrat selila, opravljala vrsto pomembnih in odgovornih nalog v revolucionarnem gibanju in graditvi naše družbe pred, med in po vojni (prva sekretarka Slovenske protifašistične ženske zveze, delegatka na prvi državni konferenci AFŽ v Bosanskem Petrovcu, sodelavka Ministrstva za kmetijstvo in še mnoge), spregovorila sva, na kratko, o njenih vezeh z Ljubljano, kar utegne naše bralce nemara še najbolj zanimati.

Poleg že omenjenega dela v ministrstvu, kmalu po osvoboditvi, jo z Ljubljano vežejo še predvojni spomini, ko se je kot študentka (rojena v Mirni peči na Dolenjskem) pridružila revolucionarno usmerjenim kolegom, med vojno pa

jo na Ljubljano vežejo bridki spomini, ki jih je doživljala skozi zaporniške rešetke.

V Ljubljano je ponovno prišla leta 1967, iz Beograda.

– Večje razlike nisem občutila, tudi v Ljubljani sem se vključevala v podobne aktivnosti: boj proti alkoholizmu, zadržna problematika, borčevska vprašanja, delo z otroki, pomoč osvobodilnim gibanjem v svetu...

Kot krajanka Gradišča je sodelovala pri razreševanju stanovanjskih vprašanj, cesnem vprašanju, ob samoprispevkih, v hišnem svetu in ob dejavnostih, ki so bile povezane s prej naštetimi aktivnostmi.

– Veliko smo se dogovarjali, zelo aktivni so bili tovarišci Savica Hočevar, Saša Cvek, tovariša Kutin in Bernard... Nisem bila kakšna »fora«, samo sodelovala sem. Ob takšnih drobnih sekcijah, drobnih stvareh – menim, da se tudi tako lahko nekaj stori za ljudi, za boljše medsebojne odnose v tem času, ko imamo tako malo časa za soljudi.

Ko se je skušala spomniti dogodkov, ki so jo v zadnjem času razveselili, je našela: prireditve Gradišča ob dnevu žena v Operi, sestanki v šoli Majde Vrhovnik, ob nastopu Palestinev v unionski dvorani, ki je grmela od odobravojočega ploskanja poslušalcev, srečanja z vietnamskimi borci, čilskimi rodoljubi, ker je samoprispevek II uspel še bolj kot samoprispevek ena...

Uredništvo Dogovorov ji ob jubileju v imenu svojih bralcev in v svojem imenu želi še obilico podobnih veselih trenutkov v tem krogu, ki se tako naglo vrti!

Vladimir Jerman

Dom Ivana Cankarja

Pomemben, a pogosto manj opazen člen v sistemu srednješolskega izobraževanja so domovi, ki med šolskim letom sprejmejo v oskrbo tiste srednješolce, ki žive predaleč od Ljubljane, da bi se mogli vsak dan voziti iz domačega kraja k pouku. Seveda moramo takoj dodati, da bi domovom storili krivico, če bi njihovo delo opredelili zgolj kot »sprejem v oskrbo«, kajti domska dejavnost ni le zagotavljanje hrane in stanovanja varovancem, temveč v enaki meri skrb za redno opravljanje šolskih obveznosti, splošno izobraževanje, oblikovanje osebnosti, prilagajanje življenju v skupini in širši družbi, odpiranje v okolje, zadovoljevanje izvenšolskih interesov... Več o vsebini, težavah in uspehih domske dejavnosti je povedal Jože Maček, v. d. ravnatelj doma Ivana Cankarja.

– Dom Ivana Cankarja je imel v šolskem letu 1977/78 627 varovancev, ki se izobražujejo za poklice v trgovini in gostinstvu. Vzgojnoizobraževalni rezultati ob koncu pouka so bili zadovoljivi in podobni kot v preteklih letih: 87,5 odstotkov varovancev je uspešno končalo šolsko leto, med neuspešnimi pa je en sam odstotek takih, ki nimajo pravice opravljati popravnih

izpitov. Pričakovati je zato mogoče, da bo uspeh po popravni izpitih kar 95 do 97 odstoten. S takšno uspešnostjo pa se lahko domski učenci primerjajo z osnovnošolci!

V domu tudi opažajo, da je v lanskem šolskem letu številno vzgojnih ukrepov nekoliko upadlo, nekaj več pa so vzgojitelji svojim varovancem izrekli pohval in podelili nagrade. Dekleta še vedno rada zvečer zamujajo ob vrnitvi v dom ali se še čez noč ne vrnejo, ne da bi o tem obvestila vzgojitelje, fantje pa hišni red največkrat prekršijo s kajenjem v domskih prostorih in z neprimernim odnosom do družbene lastnine. Vse prestopke in prekrške obravnava varovanci in vzgojitelji na sestankih komisij za medsebojne odnose, na sestankih sveta učencev, domske skupnosti, vzgojiteljskega sveta in zbora.

Varovancem, ki imajo učne težave pomagajo vzgojitelji in boljši učenci, študijska komisija pa je vodila redno evidenco učnega uspeha, skrbela za primerno delovno vzdušje in prisotnost pri učnih urah (ki so osnovna oblika opravljanja šolskih obveznosti), vzpodbujala varovance in organizirala dodatne učne ure. Ob vsej skrbi za slabše učence pa se vzgojitelji zavedajo, da so po-

svetili premalo pozornosti nadpovprečnim učencem.

Domska samouprava kljub dobri in razvejeni organiziranosti tudi v preteklem letu še ni zaživela, vzroke pa bi mogli iskati predvsem v še prešibki samopravnih zavesti varovancev, ki so pogosto dvigali glas, kadar je šlo za njihove pravice, manj odločni pa so bili, kadar je šlo za obveznosti, delo, odgovornost. Ker se zavedajo, da je vzgoja samoupravne zavesti tudi hkrati vzgoja osebnosti v najširšem pomenu, so se vzgojitelji pri tej vzgojni nalogi poskušali opreti na starše (ta oblika sodelovanja ni bila najbolj uspešna, predvsem zaradi geografskih razdalj) in delovno organizacijo – štipenditorjev dijakov.

Šolsko leto 1978/79, zadnje po programu pred spremembo v usmerjeno izobraževanje, se je pričelo že junija, z vpisovanjem novincev: prostora je za 140 varovancev, 50 so jih že morali odkloniti. Letošnje kapacitete so za 50 ležišč manjše kot prejšnja leta, saj na Poljanah rušijo eno izmed domskih stavb, na prostoru, kjer bo v bližnji prihodnosti zrasel nov dom in razrešil številne težave, ki jih je doslej prinašala prostorska raztresenost.

- 28 -